

Антоненко А.О., слухач магістратури психологічного факультету Інституту кримінально виконавчої служби
Науковий керівник: Скурта Р.І., старший викладач кафедри спеціальних дисциплін Інституту кримінально-виконавчої служби

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Перед суспільством, зустрічаючим своїх солдатів з війни, гостро постають дуже важливі і нагальні питання.

По-перше, яким чином повернути суспільству повноцінних в психологічному і моральному відношенні громадян, захистити суспільство від розгулу агресії і неконтрольованої спонтанної войовничості.

По-друге, як уберегти ветеранів війни, по суті, людей з «оголеною», незахищеною психікою, від травмуючого впливу жорстокої мирного життя.

По-третє, як підтримати віру потенційних захисників Батьківщини в її здатність піклуватися про своїх кращих синів.

Відповіді на ці питання безпосередньо пов'язані з проблемою психологічної реабілітації учасників бойових дій.

На нашу думку, під психологічною допомогою слід розуміти будь-яку цілеспрямовану активність людини, спрямовану на розширення психологічних можливостей іншої людини в його особистісному та соціальному функціонуванні. Діапазон форм психологічної допомоги гранично широкий і включає: просте соприсутствие, що породжує ефект фасилітації; повідомлення корисної інформації; психічне зараження; демонстрацію ефективних моделей поведінки; навчання; стимуляцію; консультування; психотерапію та ін.

Допомога може надаватися до початку, під час виконання бойової діяльності і після неї. Таким чином, «психологічна допомога» – це найбільш широке з порівнюваних понять.

Психологічна реабілітація, безумовно, різновид психологічної допомоги в тій частині, в якій вона націлюється

на відновлення втрачених (порушених) психічних можливостей і здоров'я.

Під соціально-психологічної реадаптації розуміється процес організованого, поступового психологічного повернення учасників бойових дій з війни і безконфліктного, нетравмуючого «вбудовування» їх у систему соціальних зв'язків і відносин мирного часу.

Соціально-психологічна реадаптація здійснюється з усіма учасниками бойових дій в цілях профілактики розвитку у них посттравматичних стресових розладів, дезадаптації, конфліктів з оточуючими.

У процес соціально-психологічної реадаптації психологічна реабілітація входить як складова частина, що стосується допомоги особам з симптомами психічних дисгармоній.

Психологічна реабілітація – це діяльність, що здійснюється суб'єктами психологічної роботи, спрямована на відновлення психічних функцій, особистісних властивостей і системи відносин особистості військовослужбовця, що дозволяють йому успішно вирішувати бойові завдання і функціонувати в мирному соціумі. Тобто її об'єктом є особи, які отримали бойову психічну травму, яка проявляється гостро або відстрочена в часі.

При цьому на кордоні взаємодії з цими видами реабілітації виникають області їх переплетення, взаємного проникнення, що дають можливість говорити про «медико-психологічної», «професійно-психологічної», «соціально-психологічної реабілітації».

1. Медико-психологічна реабілітація передбачає мобілізацію психологічних можливостей військовослужбовців у подоланні наслідків поранень, травм, інвалідизації, купірування больових відчуттів, психологічну підготовку постраждалих до операцій та в післяопераційний період.

2. Професійно-психологічна реабілітація спрямовується на швидке відновлення професійно-важливих якостей поранених, психотравмованих військовослужбовців та інвалідів військових дій; їх професійну переорієнтацію і перепідготовку, працевлаштування та професійну адаптацію; зняття втоми і відновлення фізичної працездатності.

3. Соціально-психологічна реабілітація орієнтується на створення навколо ветеранів бойових дій реабілітує соціального середовища. Поряд з реалізацією принципу безбар'єрного архітектури в містобудуванні та транспорті (бордюри, апарели, ліфти тощо) повинен бути реалізований принцип «без бар'єрних» відносин для інвалідів у суспільстві.

Іншими загальновідомими принципами психологічної реабілітації учасників бойових дій є:

- принцип невідкладності («хвилини року бережуть»);
- принцип наближення реабілітаційних установ до лінії фронту (для осіб, що повертаються в бойовий стрій);
- принцип простоти заходів (доступність для самих військовослужбовців, командирів, офіцерів органів ВР);
- принцип наступності та індивідуалізації заходів та ін.

Досвід психореабілітаційної роботи, накопичений у Центрі медичної реабілітації інвалідів війни в Афганістані, показує, що практично весь комплекс психореабілітаційні заходів з інвалідами війни може успішно здійснюватися на загальному тлі соціально-психологічного тренінгу, націленого на особистісний ріст і розвиток комунікативної компетентності.

Такий тренінг орієнтується на вирішення широкого кола психореабілітаційні завдань. Серед них найбільш важливими є наступні:

Пізнання учасниками своїх психологічних і особистісних особливостей, оцінка ефективності бажаних комунікативних стратегій.

Створення в учасників нової когнітивної моделі життєдіяльності, відновлення відчуття цінності власної особистості і здатності ефективного існування в світі, зміцнення впевненості в своїх силах.

Зниження у ветеранів почуття ізольованості і розвиток почуття ліктя, приналежності до групи і людській спільноті, психологічного комфорту.

Психологічна підтримка спрямовується на актуалізацію наявних і створення додаткових психологічних ресурсів, що забезпечують активні дії військовослужбовців на полі бою. Вона виявляється в профілактичному плані (з метою попередження розвитку негативних психологічних явищ) всім військовослужбовцям, а в цілях психологічної корекції

застосовується по відношенню до осіб з симптомами непатологічних і патологічних психогенних реакцій.

Психологічна реабілітація, як було показано вище, є частиною загального реабілітаційного комплексу (поряд з медичної, професійної, соціальної) і направляється на відновлення і корекцію втрачених (порушених) психічних функцій, особистісних властивостей і соціального статусу воїнів, психологічного ресурсу, необхідного для подальшого життя і діяльності.

Існують декілька принципових схем психологічної допомоги військовослужбовцям у бойовій обстановці.

«Американська схема» полягає в тому, що психологічна допомога військовослужбовцям надається посадовими особами штатних військових і медичних підрозділів і частин (командирами, молодшим медичним персоналом, фахівцями психологічного профілю, які у штаті медичних рот і частин, і т. д.).

«Російська схема» полягає в тому, що в неї включена штатна система психологічної служби, що включає «вертикаль» психологів (від батальйону до вищих ешелонів військового управління) і систему центрів (пунктів) психологічної допомоги та реабілітації.

Така схема видається більш перспективною, т. к. має мобільність, дозволяє швидко концентрувати сили і засоби на ділянках з прогнозованою високою психотравматизації особового складу.

Інший підхід має місце в арміях Великобританії, Ізраїлю та ін. Тут, поряд з існуючою штатною структурою психіатричної допомоги, на час бойових дій створюються мобільні загони, групи, пункти психологічної допомоги (реабілітації).

Список використаних джерел

1. Іванов О.Л., Жуматій Н.В., Рубцов В.В. Психологічні наслідки участі військовослужбовців у бойових діях в Чеченській республіці та їх медико-психолого-соціальна корекція в умовах Всеармійського реабілітаційного центру. // Вісник психосоціальної та корекційно-реабілітаційної роботи, № 4, 2003, М., Консорціум «Соціальне здоров'я Росії»

2. Іванов О.Л., Жуматій Н.В., Рубцов В.В., Давлетшина М.В. Психологічні наслідки участі військовослужбовців у бойових діях в

Чеченській республіці та їх медико-психолого-соціальна корекція // Московський психотерапевтичний журнал, № 4, 2003

3. Іванов О.Л., Смекалкина Л.В. Психологічний супровід медико-соціальної реабілітації інвалідів, які отримали важкі поранення і каліцтва в Чеченській республіці. // Матеріали V Всеукраїнській науково-практичній конференції з психотерапії та клінічної психології «Душевне здоров'я людини – духовне здоров'я нації» 24–30 червня 2002 М. : Изд. Інституту психотерапії. 2002., 318 с.

4. Іванов В.М., Голов Ю.С., Белінський А.В., Лямін М.В., Радостева Л.В., Дибов М.Д. Динаміка психофізіологічних показників у процесі медичної реабілітації у військовослужбовців, які постраждали в ході бойових дій в Чеченській республіці // Актуальні проблеми медичної реабілітації: Збірник наукових праць / За редакцією Іванова В.М., Голова Ю.С., Щеголькова А.М. – Т. 3. – М. : Изд. 6 ЦВГК МО РФ, 1998.

Фурман О.С., слухач магістратури психологічного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПСИХОТРАВМОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПРАКТИЦІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧАСНИКАМ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Службово-бойова діяльність військовослужбовців Національної гвардії України (НГУ) як за звичайних, так і надзвичайних обставин характеризується підвищеним моральним, психологічним і фізичним навантаженням, пов'язана з небезпекою для їх життя та здоров'я.

Як свідчить досвід участі особового складу частин та підрозділів НГУ у антитерористичній операції, психотравмуючі фактори екстремальної ситуації можуть викликати розлади психіки військовослужбовців різного ступеня важкості.

У тому числі військовослужбовці можуть отримати бойові психічні травми, під якими розуміють психічні розлади,